

kasteltua patriarkkaa myös määritelti assyrialaiset aramealaisiksi, koska se oli Syyrian ja Turkin näkökulmasta kansallispoliittisesti neutraali termi. Väitteitä patriarkkojen politiikasta Haninke tukee lukuisilla sitaateilla näiden omista kirjoituksista, aikalais-teksteistä sekä kolmen viimeksi mainitun kohdalla siteeraamalla haastatteluja, joita hän ja muut assyrialaisaktivistit ovat vuosikymmenien kuluessa tehneet. Yksi esille nouseva teema on kielikysymys: assyrian kielen, tässä tapauksessa länsiassyrian, opetus ei Lähi-idässä ja Turkissa ole sallittua, mikä on johtanut assyrialaisen kielelliseen arabialaistumiseen tai turkkilaistumiseen.

Elias III:n tarkastelu kattaa lähes puolet teoksesta. Hänen tarkastelunsa yhteydessä, osaksi vielä seuraavassakin luvussa, käsitellään I maailmansodan tapahtumia, joista Haninke nostaa erityisesti esille assyrialaisen pyrkimykset saada oma valtio tai ainakin autonominen alue nykyisen Pohjois-Irakin, Pohjois-Syyrian ja Kaakkois-Turkin alueelle eli assyrialaisen historialliselle kotiseudulle. Vähemmälle tarkastelulle jää assyrialaisen I maailmansodan aikainen kansanmurha Osmanien valtakunnassa, jossa sai surmansa ehkä 100 000 armenialaista. Koska molempia tarkastellaan osana Elias III:n kansallisuuspolitiikkaa, ne jäävät aiheetta tuntemattomalle jossain määrin epäselviksi. Jonkinlainen historiallinen johdanto assyrialaisen vaiheisiin Osmanien valtakunnan viimeisinä vuosikymmeninä olisi ehkä ollut tarpeen.

Yleisemminkin teos avautuu helpoiten assyrialaisen historiaa ja nykypäivää tuntevalle, ja on kirjoitetukin ensisijaisesti tällaiselle yleisölle. Monet kirjan noin 40 suhteellisen lyhyestä alaluvusta nimittäin perustuvat Haninken eri yhteyksissä assyrialaismediaan kirjoittamiin artikkeleihin. Samoin liitteiksi sijoitetut viisi artikkelia on julkaistu aiemmin assyrialaisfoorumeilla. Näistä kaksi ensimmäistä menee päällekkäin aiempien lukujen kanssa, kuten tekijä

itsekin toteaa. Loput kolme käsittelevät Zakka I:n kuoleman jälkeistä tilannetta ja uutta, keväällä 2014 valittua patriarkka Afrem II Karimia.

Vaikka teos on yleistajuinen, paikoin journalistinen, sitaatit on dokumentoitu. Suuri osa aineistoista on kielillä, joita kuka tahansa pohjoismainen lukija ei automaattisesti hallitse: assyriaksi, arabiaksi ja turkiksi. Osa lähteistä löytyy internetistä, joten kielitaitoinen voi halutessaan päästä syvemmälle teoksen herättelemiin kysymyksiin. Yleistajuisuudesta johtuen teoksessa ei juuri käydä keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa. On silti ilmeistä, että kirja perustuu kattavaan taustaselvitykseen ja että Haninke tietää aiheestaan enemmän kuin keskiverto akateeminen tutkija omastaan.

Miksi ei-assyrialaisen kannattaisi lukea tällainen ehkä vaikeasti avautuva teos? Yleissivistyksen kartuttamisen lisäksi ainakin siksi, että siinä hahmotetaan kysymyksiä, jotka koskevat monia muitakin poliittisten pelien runteleimia kansoja kuin assyrialaisia. Yksi keskeinen kysymys on kysymys identiteetistä. Haninken teoksen tapauksessa se merkitsee esimerkiksi seuraavia pohdintoja: Ovatko assyrialaiset erillinen kansa, ja jos ovat, millä nimellä heitä nimitetään? Onko assyrialaisidentiteetti muuttumassa turkkilaiseksi tai arabi-identiteetiksi? Miten olla assyrialainen, kun autoritaarinen kirkollinen tai poliittinen hallinto yrittää estää assyrialaisen identiteetin rakentamisen? Samoja kysymyksiä voisivat esittää vaikkapa palestiinalaiset, Egyptin koptit tai saamelaiset.

Tekstistä nousee myös yksi kysymys, jota Haninke ei esitä. Tuleeko kirkon toimia kansallisen identiteetin rakentajana? Tunnetusti Konstantinopolin patriarkka Anthonios kirjoitti (1397) Moskovan suuriruhtinas Vasili I:lle, että ”on mahdotonta, että kristityillä olisi kirkko, mutta ei valtiota”, mutta on kysyttävä, onko toteamus yleispätevä. Uskonnon ja kansallisuuden yhdistämisestä on olemassa myös varottavia esimerk-

kejä. Pitäen tämän mielessä Haninken teosta voi suositella jokaiselle, joka pohtii uskonnon, politiikan ja nationalismien vuorovaikutusta tai haluaa syventää tietojään kirkko- ja kansallisuuspolitiikasta Lähi-idän ja sen diasporassa elävien kristittyjen historiassa ja nykypäivässä.

TEUVO LAITILA
DOS., JOENSUU

RICHARD SWINBURNE
Mind, Brain, and Free Will.
Oxford: Oxford University
Press 2013. 242 s.

Oxfordin kristinuskon filosofian emeritusprofessori Richard Swinburne on tunnetuimpia modernin angloamerikkalaisen analyyttisen uskonnonfilosofian edustajia. Swinburne puolustaa niin sanottua evidentialista teismä. Tämän ajattelusuunnan mukaisesti hän katsoo kristinuskon olevan maailmankatosomus, jonka puolesta on esitettävissä yleispäteviä rationaalisia argumentteja. Näiden argumenttien kehittämiseen Swinburne on omistanut lukuisia kirjoja ja artikkeleita. Viimeisimmässä teoksessaan *Mind, Brain, and Free Will* hänen ensisijaisena fokuksenaan on mielenfilosofia ja sen merkitys tahdonvapauden ongelmalle. Tätäkin aihepiiriä Swinburne on käsitellyt aiemmin. Hänen keskeiset johtopäätöksensä eivät ole ajan myötä muuttuneet.

Mielenfilosofiassa tarkastellaan mielen tai tietoisuuden luonnetta ja sen suhdetta ruumiiseen (ns. mieli-ruumis-ongelma). Swinburne puolustaa kirjassaan filosofian historiassa suosittua mutta nykyään epämuodikasta substanssidualismia, jonka mukaan mieli ja ruumis ovat toisistaan erillisiä ja poikkeavat ominaisuuksiltaan. Dualismin vaihtoehdoksi esitetään tavallisesti materialismia tai fysikalismia, joka väittää mentaalisten tilojen riippuvan lä-

heisesti fysikaalisista (aivo)tiloista tai palautuvan niihin. Swinburne väittää substanssidualismista seuraavan, että ihmisillä on toisinaan kyky tehdä vapaita valintoja ja tekoja fysikaalisista tekijöistä riippumatta. Tarkemmin sanottuna hän puolustaa libertariaanista vapaata tahtoa ja agenttikausaatiota.

Kirja jakaantuu kahdeksaan pää-lukuun, joista ensimmäinen käsittelee todellisuuden jaottelua erilaisiin olioihin ja näiden olioiden samuuden ehtoja. Toinen luku koskee tiedollisesti oikeutetun uskomuksen piirteitä. Swinburnen mukaan metafysiset ja tieto-opilliset pohdinat ovat relevantteja mielenfilosofialle, jota hän varsinaisesti käsittelee kirjan luvuissa kolmesta kuuteen. Swinburne jakaa tapahtumat mentaalisiin ja fysikaalisiin (luku 3) ja väittää, että mentaaliset tapahtumat, erityisesti intentiot, aiheuttavat fysikaalisia tapahtumia (luvut 4 ja 5). Tämän jälkeen Swinburne argumentoi substanssidualismin ja tahdonvapauden puolesta (luvut 6 ja 7). Jälkimmäisestä hän katsoo seuraavan, että ihmiset ovat usein moraalisesti vastuullisia teoistaan (luku 8).

Swinburnen argumentaatio on varsin perusteellista. Keskityn tässä kuvailemaan lähinnä hänen mielenfilosofiansa lähtökohtia. Swinburne tekee jaottelun mentaalisen ja fysikaalisen välille hyödyntäen "etuoi-keutetun pääsyn" käsitettä (privileged accessible): mentaaliseen ominaisuuteen kyseisen ominaisuuden omistavalla substanssilla on etuoikeutettu pääsy; fysikaaliseen ominaisuuteen tällaista pääsyä ei ole. Esimerkiksi pituus ja paino ovat ihmisen fysikaalisia ominaisuuksia. Sen sijaan havainnot ja tuntemukset ovat ihmisen mentaalisia ominaisuuksia, sillä näihin hänellä on etuoikeutettu pääsy omakohtaisen kokemuksensa kautta.

Swinburne väittää, että tietyn puhtaan mentaalisen ominaisuuden toteutumisesta ei seuraa min-kään tietyn fysikaalisen ominaisuuden toteutumista ja päinvastoin. Hä-

nen mukaansa on mahdollista, että kahdesta fysikaalisilta ominaisuuksiltaan identtisestä henkilöstä vain toisella on päänsärky mentaalisenä ominaisuutena. Tämän Swinburne katsoo merkitsevän, ettei mistään tietystä näiden henkilöiden fysikaalisesta ominaisuudesta seuraa kyseessä olevaa mentaalista ominaisuutta. Samasta syystä Swinburne väittää, etteivät mentaaliset ominaisuudet supervenioi fysikaalisia ominaisuuksia. Näin hänen mukaansa olisi jos – ja vain jos – jokaista mentaalista ominaisuutta M kohden olisi fysikaalinen ominaisuus F siten, että F:n toteutuminen substanssissa toteuttaisi myös M:n. Swinburne toteaa, että mentaaliset ja fysikaaliset ominaisuudet eivät myöskään ole identtisiä, sillä niillä on erilaiset toteutumiskriteerit.

Swinburnen käsityksen huomioiden on luonnollista, että hän pitää mahdollisena mielenfilosofiasa keskustelua herättäneitä zombeja eli hypoteettisia olioita, joilla on kaikki ihmiselle ominaiset fysikaaliset ominaisuudet mutta ei lainkaan mentaalisia ominaisuuksia. Zombien mahdollisuuden hyväksymisen – mikä ei ole ollenkaan itsestäänselvyys – on katsottu haastavan fysikalismin. Fysikalistit väittävät, että mentaaliset ominaisuudet tavalla tai toisella palautuvat fysikaalisiin ominaisuuksiin. Siten fysikalismin mukaan on mahdotonta, että oliolla olisi mentaalisen elämän edellyttämät fysikaaliset ominaisuudet mutta ei mentaalisia ominaisuuksia.

Swinburne analysoi kriittisesti muutamia fysikalistisia teorioita mielestä, kuten tyyppi-identiteettiteoriaa ja funktionalismia. Tyyppi-identiteettiteorian mukaan jokainen mentaalinen tapahtuma vastaa tiettyä fysikaalista tapahtumaa (esimerkiksi tiettyjen neuronien toimintaa). Funktionalismi taas väittää, että mentaaliset tapahtumat ovat fysikaalisten tapahtumien funktioita, ja saman funktion voivat toteuttaa toisistaan poikkeavat fysikaaliset tapahtumat (ns. monitoteutuvuuden

teesi). Swinburne arvostelee näitä näkemyksiä muutamista eri näkökulmista. Ratkaisevana vastaväitteenä molempia kohtaan hän pitää sitä, että ne yksinkertaisesti jättävät huomiotta sen faktan, että mentaalisia ominaisuuksia hänen määrittelemällään tavalla on olemassa.

Swinburnen mukaan näyttää ilmeiseltä, että ajoittain intentiomme mentaalisiin tapahtumina aiheuttavat fysikaalisia muutoksia, kuten kädenliikkeitä. Toisaalta hän pitää teieteellisesti hyvin perusteltuna, että kehomme liikkeet aiheutuvat täysin fysikaalisista tapahtumista aivoissamme. Tästä hän päätelee, että jos intentiomme todella aiheuttavat kehomme liikkeitä, ne tekevät sen aiheuttamalla liikkeelle relevantit fysikaaliset aivotilat. Swinburne väittää, että olemme oikeutettuja uskomaan tällaiseen mentaaliseen agenttikausaatioon luottamusperiaatteen (principle of credulity) nojalla. Periaatteen mukaan asiat ovat todennäköisesti siten kuin ne näyttävät olevan. Swinburne pitää luottamusperiaatetta perustavana apriorisena tieto-opillisena periaatteena, jonka kiistäminen johtaisi kokonaisvaltaiseen skeptisismiin.

Mentaalista kausaatiota on kuitenkin kritisoitu paljon, ja Swinburne tarkastelee monia sitä vastaan esitettyjä väitteitä. Yksi kiinnostava kritiikki perustuu Benjamin Libetin neurotieteelliseen tutkimukseen, jossa elektrodeilla varustettuja koehenkilöitä pyydettiin intentionaalisesti liikkuttamaan kättään ja raportoimaan intentionsa. Libetin tutkimustuloksena oli, että intentio (M) ilmeni keskimäärin 150 millisekuntia ennen liikkeelle keskeisten lihaksien aktivointia (F_2) mutta 400 millisekuntia valmiuspotentiaaliksi (readiness potential) kutsutun aivotilan (F_1) jälkeen. Tämän perusteella on väitetty, että tosiasiasa F_1 aiheutti F_2 :n ja intentio M on vain epifenomeeni eli fysikaalisen tapahtuman aiheuttama kausaalisesti impotentti mentaalinen tapahtuma. Swinburne ei kuitenkaan pidä tätä johto-

päätöstä perusteltuna. Hän väittää Libetin tuloksien sopivan yhtä hyvin yhteen sen kanssa, että F_1 on välttämätön kausaalinen ehto M :lle, joka puolestaan aiheuttaa F_2 :n.

Pohjimmiltaan kaikki Swinburnen tarkastelema mentaalisen kausaation kritiikki tukeutuu teesiin fyysikaalisen kausaalisesta sulkeutuneisuudesta (FKS). Lyhyesti sanottuna FKS väittää, että fyysikaalisilla tapahtumilla on vain fyysikaalisia syitä. Näin mentaalinen kausaatio katsotaan mahdottomaksi. Swinburne kuitenkin väittää, ettei FKS:ää voi koskaan oikeuttaa, sillä se edellyttäisi FKS:n olettamista epätodeksi. Swinburne esittää useita perusteita väitteelleen. Yksinkertaisena esimerkkinä toimikoon seuraava. Libet-tyylinen FKS:n perustelu käyttää evidenssinä henkilöiden todistuksia intentioistaan. Tämä käy sopivasta evidenssistä vain sillä ehdolla, että henkilöllä on intentio antaa todenmukainen todistus intentiostaan. FKS:n mukaan tällainen intentio ei kuitenkaan voi aiheuttaa todistuksen antamista, koska se olisi osoitus mentaaliseen kausaatiosta. Siten ihmisten todistukset intentioistaan käyvät evidenssistä Libet-tyylisessä perustelussa FKS:n puolesta vain, jos FKS oletetaan epätodeksi. Swinburnen mukaan yhtäkään teoriaa ei voi uskoa oikeutetusti tällaisin perustein.

Swinburne pitää ihmispersoonaa puhtaana mentaalisen substanssina, jota hän kutsuu sieluksi. Hän väittää, että sielu yksilöi persoonan eli sielu kantaa persoonan "tämyyttä" (*haecceitas*). Vastoin eräiden filosofien käsityksiä näin on hänen mukaansa ajateltava, koska tavanomaiset mentaaliset tai fyysikaaliset ominaisuudet ja niiden oikeanlainen jatkuvuus eivät riitä yksilöimään ihmispersoonaa. Swinburne pitää esimerkiksi mahdollisena, että minun sijastani maailmassa olisi elänyt historiani ja mentaalisten ja fyysikaalisten ominaisuuksieni osalta täsmälleen identtinen henkilö, joka kuitenkin olisi jokin toinen perso-

na kuin minä. Vastaavasti Swinburne väittää, että persoonani voi pysyä samana, vaikka ajan kuluessa kaikki fyysikaaliset ja mentaaliset ominaisuuteni, erityisesti muistoni, vaihtuisivat toisiksi.

Koska Swinburne katsoo, ettei fyysikaalisen ruumiin oikeanlainen jatkuvuus ole ehto persoonan samuudelle ja etteivät mentaaliset tapahtumat supervenioi fyysikaalisia tapahtumia, voi persoona hänen mukaansa menettää kaikki koskeuksensa fyysikaaliseen maailmaan ja silti kyetä mentaaliin toimintoihin. Toisin sanoen Swinburne väittää, että sielu mentaalisen substanssina voi jatkaa olemassaoloaan ilman fyysikaalista ruumista. Tästä huolimatta hän toteaa, että lisää evidenssiä vaaditaan, jotta voitaisiin uskoa oikeutetusti sielun jatkavan olemassaoloa ruumiin tai aivojen kuoleman jälkeen.

Fysikalisteja Swinburnen substanssidualismin puolustus ei välttämättä vakuuta. Yhtenä yleisenä Swinburnen argumentoinnin ongelmana voi mainita hänen keskeisten teesiensä puolesta esittämät mahdollisuusväittämät: ne voi perustellusti problematisoida. Swinburnen näkemysten arviointi vaatii kuitenkin huomattavasti syvällisempää analyysia, ja hänen kirjansa sisältää pohdinnan arvoisia haasteita fysikalisteille.

DAN-JOHAN EKLUND
TEOL. TRI., HELSINKI

ROGER S. GOTTLIEB
Spirituality: What It Is and Why It Matters. Oxford: Oxford University Press. 241 s.

Roger S. Gottliebin *Spirituality: What It Is and Why It Matters* on sujuvasti kirjoitettu sukellus aikamme henkisyteen, jonka siteet perinteisiin uskontokuntiin ovat muuttuneet yh-

tä aikaa sekä väljemmiksi että moninaisemmiksi. Gottlieb on amerikkalainen filosofian professori, jonka aiempi tuotanto on käsitellyt muun muassa marxilaisuuden historiaa ja ekohengellisyttä. Vaikka teoksen on kustantanut Oxford University Press, kirja ei ole tyyppillinen tieteellinen johdatus henkisyteen ilmiönä. Se on kirjoittajansa henkilökohtainen puheenvuoro, jossa hän hahmottelee pluralistista, ei-tunnustuksellista uushenkisyyden muotoa vastineeksi länsimaisen nykyihmisen hengelliseen kaipuuseen. Gottlieb tuo selvästi esiin oman hengellisen polkunsä, joka on vienyt hänet "laimeasta reformijuutalaisuudesta" eklektiseen mutta sitoutuneeseen henkisyteen. Omakohtainen näkökulma on tietoinen valinta, jota kirjailija perustelee sillä, että yksilön sisäinen elämä ja kasvu ovat henkisyden ydinaluetta.

Teoksen perustava jako kulkee perinteisen "uskonnon" (religion) ja modernin "henkisyden" tai "hengellisuuden" (spirituality) välillä. Vaikka Gottlieb esittää, että henkisyttä on aina esiintynyt uskonnollisten traditioiden sisällä, ja eklektinen uushenkisyys polveutuu järjestäytyneistä uskonnoista, teos käsittelee ennen kaikkea niiden ihmisten spiritualiteettia, jotka kuvailevat vakaumustaan usein kuullulla fraasilla "spiritual but not religious". Asetelma johtaa kysymään, mitä ovat "henkisyys" ja "uskonnollisuus" ja mikä on uskonnottoman henkisyden sisältö.

Gottliebin henkisyys-käsitteen ytimessä ovat "henkiset hyveet" (spiritual virtues), jotka hänen mukaansa ilmenevät melko samanlaisina erilaisissa maailmankatsomuksellisissa traditioissa huolimatta siitä, että traditioiden opillinen ja metafyyminen sisältö vaihtelevat. Hyveiden joukkoon kuuluvat "mindfulness" ja tietoisuus, hyväksyntä ja mielenrenteytyminen, kiitollisuus ja anteliaisuus sekä myötätunto ja rakastava yhteys toisiin ihmisiin, luontoon ja Jumalaan. Jumalan olemassaolon olettami-